

Posudek na disertační práci Petra Šámala *Kapitoly z budovatelské literární kultury*

Tématem práce mgr. Petra Šámala z ÚČL AV ČR je literární kultura v české "budovatelské" literatuře konce čtyřicátých a padesátých let 20. století. Českému kulturnímu stalinismu a poúnorové literatuře se v posledních letech věnovalo několik pozoruhodných knih a studií. Vedle dokončených kapitol velkého projektu ústavních dějin české literatury po roce 1945 (na nichž se Petr Šámal podílel a jejichž část do roku 1958 je přístupná na internetu) jsou to zejména *Ideologie a paměť. Literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století* Michala Bauera (2003) a *Únor a kultura* Jiřího Knapíka s podtitulem "Sovětizace české kultury 1948-1950" (2004). Ve srovnání s těmito knižními studii se autor předložené disertace jednak soustřeďuje k formování a souvislostem literární kultury daného období, jednak výzkum rozšiřuje o analýzu jednoho dobového tématu (Kosíkův koncept levicového radikalismu) a také o konkrétní materiálové studie (čistky v knihovnách; časopis Rozsevačka).

Sám pojem literární kultura vymezuje Petr Šámal v první kapitole. I když připomíná různé aspekty dnešní New Cultural History a New Historicism, opírá se především o polskou teorii literatury a teorii literární komunikace (Michal Głowiński, Czesław Hernas aj.), která je bohatě propracovaná a která mu poskytuje jak metodické nástroje, tak i dílčí podněty ke kapitolám následujícím. Druhá kapitola mapuje prostor literární kultury po únoru 1948. Analyzuje přitom roli stranického centra, různých skupin v něm (Bareš, Kopecký), jednotlivých literárních skupin (skupina Mladé fronty, Kulturní kádr SČM) i osobností (Nejedlý, Nezval, Štoll, Dostál, Štern, Grossman, Vohryzek),

klíčových pojmů (stranickost, socialistický realismus), diskusí (polemiky kolem Halase, vztah k avantgardě; zde se objevuje jeden z hlavních motivů disertační práce, vztah kontinuity a diskontinuity literárního vývoje). Zároveň se zmiňuje také o soudobé paralelní ineditní literatuře (surrealisté, Bondy). Autorovi se přitom daří udržovat odstup jak od zaujatého subjektivismu, jak jej známé např. od Alexeje Kusáka, tak od simplicistních odsudků (typu Petra Hrubého). Zajímavé jsou zde kromě jiného postřehy o roli literární kritiky, která byla v principu postavena nad autora v roli učitele, který má vést, poučovat a vychovávat.

Následující kapitola věnuje pozornost zvláštnímu problému, to je "levicovému radikalismu", jak jej představoval tehdy mladý filozof Karel Kosík, a jeho interpretaci českých radikálních demokratů. Je zřejmé, že Kosíkův výklad a pojetí českých dějin ("české otázky") představovaly dobovou alternativu vůči tradicionalistické a v podstatě stále nacionalistické koncepci Nejedlého (Nejedlého "lidovost", "demokratismus" versus Kosíkova "revolučnost". V této souvislosti také zkoumá Petr Šámal proměny a konstanty Kosíkova myšlení (vztah "levicového radikalismu" a pozdějšího "revizionismu" spojený totalizujícím nárokem modernismu).

Dvě závěrečné kapitoly disertační práce vycházejí z dobového materiálu. První z nich je sondou do čistek v knihovnách jako jedné z dílčích oblastí cenzurního dozoru. Zde je třeba připomenout, že cenzura se v pojetí Petra Šámala neomezuje na politicky motivované zásahy státního represivního aparátu, ale je chápána (podobně jako třeba ve studiích Šámalova kolegy Pavla Janáčka) jako jedna z institucí vymezující hranice literárního prostoru a jako sociální praxe (tzv. rozptýlená cenzura, nejen vyřazování a likvidace, ale i snahy formovat proces čtení, viz str. 115 an.), je charakteristické, že umělecká literatura měla být přitom jen průchozím místem po cestě na vrchol pomyslné pyramidy, k

literatuře politické). I když sám autor uvádí, že jeho výklad není definitivní, ale je limitován omezenou pramennou základnou, jsou jím shromážděná fakta (dokumentované tři fáze cenzury knihoven) i z nich vyvozené závěry přesvědčivé a obohacují znalosti literární kultury daného období (viz i přílohy na konci práce).

Totéž platí mutatis mutandis i pro závěrečnou kapitolu, která sleduje osudy a proměny časopisu Rozsevačka. To je autorovi kromě jiného příležitostí k tomu, aby si znovu položil otázku kontinuity a diskontinuity, neboť Rozsevačka, komunistický časopis pro ženy, vycházela již před válkou, a to jak v redakci Heleny Malířové, tak (po vyloučení Malířové z KSČ) Jožky Jabůrkové. Výsledkem srovnání je "určitá strukturní podobnost" tzv. druhé vlny proletářské literatury před válkou a poválečné budovatelské literární kultury (str. 156 an.), která mimo jiné také spočívala v rozluce s avantgardními projekty, které byly ještě ve dvacátých letech vnímány jako projev revoluční literatury.

Jednotlivé kapitoly disertační práce Petra Šámala byly z velké části již publikovány v odborných časopisech a sbornících. Již to naznačuje jejich kvalitu. Autor je dobře obeznámen s literaturou předmětu, pracuje také s novými prameny. Jeho jednotlivé analýzy i obecnější závěry jsou přesvědčivé. Domnívám se, že práce splňuje všechny nároky, které jsou na disertaci kladeny, a že může být postoupena k obhajobě.

19.12. 2005

Jiří Holý